

استخراج RNA از سلول‌های بیوفیلم استریپتوکوکوس موتانس

آرزو طهمورث پور^{۱*}، رسول صالحی^۲، روحا کسری کرمانشاهی^۳، گیلدا اسلامی^۴

(۱) گروه میکروبی شناسی، دانشکده علوم پایه پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان اصفهان

(۲) گروه ژنتیک، دانشکده علوم پایه پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

(۳) گروه میکروبی شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه الزهرا تهران

(۴) گروه انگل شناسی، دانشکده علوم پایه پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد

نویسنده رابط: آرزو طهمورث پور، گروه میکروبی شناسی، دانشکده علوم پایه پزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان اصفهان

arezootahmourespour@gmail.com

تلفن: ۰۳۱۱-۶۲۷۸۲۱۴

تاریخ دریافت مقاله: ۸۸/۷/۵ تاریخ پذیرش مقاله: ۸۸/۱۲/۱۵

چکیده:

زمینه و اهداف: استخراج RNA با کمیت و کیفیت مناسب جهت reverse transcriptas PCR، هیبریدیزاسیون در نورترن بلاتینگ و آنالیز بیان ژن با Real Time PCR از اهمیت بسیاری برخوردار است. در بیوفیلم استریپتوکوکوس موتانس پلی ساکاریدهای خارج سلولی محلول و غیر محلول تولید شده مانع استخراج RNA می‌شوند. لذا، بدون کاربرد روش مناسب برای حذف این پلی ساکاریدها روش‌های مولکولی مبتنی بر RNA برای این باکتری‌ها مقدور نیست. هدف از این مطالعه استخراج RNA از سلول‌های بیوفیلم استریپتوکوکوس موتانس بود.

روش بررسی: برای استخراج RNA از سلول‌های تشکیل دهنده بیوفیلم، استریپتوکوکوس موتانس ATCC35668 و یک سویه استریپتوکوکوس موتانس جداسازی شده از پلاک دندانی استفاده شد. پس از تشکیل بیوفیلم در پلیت‌های میکروتیتر پلی استیرنی ۲۴ خانه‌ای استخراج RNA با ۳ روش انجام شد. ۱: روش معمول استخراج RNA از سلول‌های پلانکتونیک با محلول RNX-Plus (سیناژن). ۲: کیت و دستگاه HYBAID Ribolyser و لوله‌های حاوی انواع دانه‌های شیشه‌ای، پلاستیکی و سرامیکی به منظور لیز بهتر سلول‌ها. ۳: تلفیقی از دو روش محلول RNX-Plus، دستگاه HYBAID Rybolyser و لوله‌های حاوی انواع دانه. میانگین نسبت جذب نوری در ۲۸۰/۲۶۰ نانومتر هر روش با نرم افزار excel و برآورد فاصله اطمینان توافقی از خطای استاندارد مقایسه شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد روش معمول برای استخراج RNA (روش ۱) از سلول‌های پلانکتونیک مناسب نیست. استفاده از دستگاه HYBAID ribolyser و لوله‌های حاوی دانه‌های شیشه‌ای، پلاستیکی و سرامیکی با شکل و اندازه متفاوت، حداکثر لیز سلولی را بدون آسیب به RNA ایجاد کرد. در روش‌های ۲ و ۳ (دستگاه HYBAID ribolyser به تنهایی و همراه با محلول RNX-Plus) میانگین نسبت جذب نوری حاصل از RNA استخراج شده تفاوت معنی دار آماری با روش معمول (روش ۱) نشان داد ($P < 0.05$). نتیجه گیری: فناوری‌های مناسب در حذف پلی ساکاریدها و ایجاد حداکثر لیز سلولی موثرتر از روش‌های معمول استخراج RNA از سلول‌های بیوفیلم است. اما، استفاده از دستگاه و محلول تجاری RNX plus (روش سوم) به دلیل استفاده از محلول‌های ارزان تر و قابل دسترس مناسب‌تر است.

کلید واژه‌ها: استخراج RNA، استریپتوکوکوس موتانس، بیوفیلم

مقدمه:

اعضاء گروه استریپتوکوکوس موتانس به عنوان عمده‌ترین عوامل اتیولوژیک تشکیل پلاک و پوسیدگی دندان شناخته شده‌اند (۱-۳). مطالعات بسیاری برای بررسی بیان ژن‌های باکتری‌ها در حالت پلانکتونیک انجام گرفته است. ولی از آنجا که سلول‌های تشکیل‌دهنده بیوفیلم با همتای پلانکتونیک خود متفاوت می‌باشند، نیاز به انجام مطالعات جداگانه برای بررسی خصوصیات و بیان ژن‌های سلول‌های تشکیل‌دهنده بیوفیلم می‌باشد (۴). برای اندازه‌گیری میزان بیان ژن از فناوری‌های متعددی می‌توان استفاده نمود که یکی از قابل اعتمادترین و حساس‌ترین آنها real-time PCR (qRT-PCR) quantitative reverse transcriptase می‌باشد. این روش نیاز به RNA با مقدار مناسب و خلوص بالا دارد. لذا، استخراج RNA با کمیت مناسب و کیفیت قابل قبول از اهمیت بسیاری برخوردار است (۵). تا کنون گزارشات متعددی مبنی بر استخراج RNA از سلول‌های استریپتوکوکوس موتانس در شرایط پلانکتونیک ارائه شده است. ولی استخراج RNA از سلول‌های تشکیل‌دهنده بیوفیلم از پیچیدگی بیشتری برخوردار است و با روش‌های معمول استخراج از سلول‌های پلانکتونیک قابل اجرا نمی‌باشد. زیرا پلی ساکاریدهای لوان و دکستران خارج سلولی تولید شده، که در اتصال و تشکیل بیوفیلم باکتری نقش دارند، با فرایندهای استخراج اسید نوکلئیک تداخل داشته و مانع خروج این ترکیبات از داخل سلول می‌گردند (۶). در مطالعات مختلف روش‌هایی که برای استخراج RNA از سلول‌های بیوفیلم استریپتوکوکوس موتانس استفاده شده‌اند بر پایه استفاده از محلول‌های هموزنیزه کننده گران‌قیمت، یا تجهیزات خاصی از جمله دستگاه‌هایی مثل سونیکاتورها و یا افزودن دانه‌های مختلف برای لیز بیشتر سلولی می‌باشد (۶). سونیکاتور با تولید امواج شدید در اثر انفجار حباب‌های داخلی باعث پراکنده شدن سلول‌های بیوفیلم و پلی ساکاریدهای موجود در ماتریکس بیوفیلم می‌گردد. در نتیجه محلول هموزنی حاصل می‌شود که پس از شستشو به راحتی پلی ساکاریدها از آن خارج می‌گردند و استخراج RNA بهتر صورت می‌گیرد. به علاوه، برای حداکثر لیز سلولی محققین از دستگاه‌های دیگری چون Fast prep cell disrupter نیز استفاده نموده‌اند (۷). در این مطالعه روش‌های متعدد استخراج RNA از سلول‌های بیوفیلم استریپتوکوکوس موتانس مقایسه شدند.

مواد و روش‌ها:

آماده سازی سلول‌های بیوفیلم استریپتوکوکوس موتانس: در این مطالعه از استریپتوکوکوس موتانس ATCC35668 و یک سویه استریپتوکوکوس موتانس جداشده از پلاک دندانی استفاده شد.

برای تشکیل بیوفیلم، ۲۰ میکرولیتر از کشت شبانه استریپتوکوک در BHI Brain Heart Infusion broth (BHI) به چاهک‌های پلیت‌های میکروتیتر پلی استیرنی ۲۴ خانه‌ای اضافه شد. سپس ۲ ml از BHI برات تکمیل شده با ۱٪ سوکروز به چاهک‌ها اضافه شد و در شرایط ۳۷ درجه سانتی‌گراد و اتمسفر حاوی ۵٪ CO₂ به مدت ۱۸ ساعت گرماگذاری گردید. سپس محلول مواد غذایی و محیط کشت از چاهک‌ها خارج و هر چاهک با محلول بافر (PBS) شستشو داده شد تا سلول‌های غیر متصل و سلول‌های دارای اتصال ضعیف از چاهک خارج شوند. سپس محیط کشت تازه به چاهک‌ها اضافه شد و به مدت ۱۸ ساعت دیگر در ۳۷ درجه سانتی‌گراد گرماگذاری شد. دوباره محلول مواد غذایی خارج، چاهک‌ها شسته شد و سلول‌های بیوفیلم با ۲ ml از BHI برات حاوی ۱٪ سوکروز به مدت ۴ ساعت دیگر گرماگذاری گردید. سپس محلول خارج شد، چاهک‌ها شسته شد و سلول‌های بیوفیلم با کمک سواب استریل از ته میکروتیتر پلیت کنده و در PBS معلق شد. برای جدا شدن سلول‌ها از سواب، ورتکس کوتاهی انجام شد تا به صورت یکنواخت در PBS توزیع گردد (۷).

سلول‌ها در ۴۰۰۰ rpm به مدت ۱۰ دقیقه و در ۴ درجه سانتی‌گراد سانتریفوژ شد، و دو بار با PBS شسته شد. رسوب حاصله دوباره در PBS معلق و ورتکس شد تا هموزن و یکنواخت گردد.

استخراج RNA:

روش ۱: استفاده از محلول تجاری RNX-Plus (۸) به طور خلاصه، ۱ ml از محلول RNX-Plus به ۱۰۰ μl سوپانسیون سلول‌ها اضافه شد و پس از مخلوط کردن، به مدت ۵ دقیقه در دمای اتاق قرار گرفت. سپس به ازاء هر ml از محلول فوق ۲۰۰ μl کلروفرم افزوده شد و به مدت ۱۵ ثانیه به شدت تکان داده شد. ۵ دقیقه روی یخ قرار داده شد و سپس ۱۵ دقیقه در ۱۲۰۰۰ ×g در ۴ درجه سانتی‌فوژ گردید. فاز رویی به دقت به میکروتیوب جدید انتقال یافت و هم حجم آن

ایزوپروپانل افزوده شد و ۱۵ دقیقه در ۴ درجه قرار داده شد. سپس ۱۵ دقیقه در $2000 \times g$ در ۴ درجه سانتریفوژ گردید. مایع رویی خارج شد و رسوب حاصله با ۲۰۰ الی ۳۰۰ میکرولیتر از اتانول ۷۵٪ شستشو داده شد. سپس الکل را با کمک سمپلر واحد امکان خارج نموده و رسوب حاوی RNA خشک گردید. RNA استخراج شده مورد بررسی کمی (بررسی غلظت RNA با بیوفوتومتر) و کیفی (الکتروفورز) قرار گرفت (۹). روش ۲: استفاده از کیت و دستگاه HyBAID ribolyser و دانه‌های شیشه‌ای، پلاستیکی و سرامیکی با شکل و اندازه‌های متفاوت.

به لوله ریبولایزر حاوی دانه‌ها $500 \mu l$ ماده تثبیت کننده RNA، $500 \mu l$ از فاز زیرین محلول فنل اسیدی و $100 \mu l$ کلروفرم ایزوآمیل الکل افزوده شد و به مدت ۱۰ دقیقه روی یخ قرار داده شد. از سوسپانسیون سلول‌ها در PBS ($100 - 500 \text{ mg}$ رسوب سلولی یا 10^9 سلول باکتری) $200 \mu l$ به لوله ریبولایزر افزوده شد. لوله ریبولایزر با حفظ توازن و تعادل به مدت ۳۰ ثانیه در دستگاه HYBAID ribolyser قرار داده شد و سرعت دستگاه با ۶ درجه تنظیم شد. این دستگاه با سرعت بسیار زیاد لوله‌ها را در جهت‌های مختلف حرکت می‌دهد. در اثر این حرکت دانه‌های داخل لوله‌ها که ترکیبی از دانه‌های کروی و با شکل نامنظم و از جنس‌های شیشه، سرامیک یا پلاستیک هستند باعث حداکثر لیز سلولی در کوتاه‌ترین زمان یعنی بین ۲۰ تا ۴۰ ثانیه می‌گردد. انرژی وارد شده در اثر این چرخش دمای لوله را به میزان ۲۰ تا ۴۰ درجه سانتی گراد افزایش می‌دهد. این افزایش دما غیرفعال شدن نوکلئازها توسط دترجنت‌ها را تسهیل می‌کند ولی به RNA آسیبی نمی‌رساند. علاوه بر این افزایش دما کمک می‌کند که فنل داغ، به عنوان یک روش موثر شناخته شده در جداسازی RNA، استفاده گردد.

سپس لوله به مدت ۱ الی ۲ دقیقه روی یخ قرار می‌گیرد تا از گرمای آن کاسته شده و به دمای اتاق برسد.

محلول به میکروتیوب فاقد RNase انتقال یافته و به مدت ۱۵ دقیقه در $10000 \times g$ و در ۴ درجه سانتی گراد سانتریفوژ گردید، تا فازها جدا شوند. سپس فاز رویی با دقت بدون برخورد با فاز میانی خارج و به میکروتیوب جدید انتقال داده شد. پس از افزودن $300 \mu l$ کلروفرم-ایزوآمیل الکل، محلول فوق به مدت ۱۰ ثانیه ورتکس گردید و ۲ دقیقه با سرعت بالا ($12000 \times g$) در ۴ درجه سانتی گراد سانتریفوژ شد تا دوباره فازها از یکدیگر

جدا گردند. فاز رویی مجدداً به میکروتیوب جدید انتقال یافت. در این مرحله $500 \mu l$ از محلول DEPC Isopropanol Percipitation Solution به محلول فوق اضافه شد. پس از ۱ الی ۲ دقیقه به مدت ۵ دقیقه در $12000 \times g$ در ۴ درجه سانتی گراد سانتریفوژ شد تا RNA رسوب نماید. رسوب حاصله قابل مشاهده بود. شستشوی RNA رسوب نموده، ۲ بار هر بار با 250 میکرولیتر محلول نمکی اتانول ۷۵٪ انجام شد. الکل با کمک سمپلر خارج شد و رسوب خشک گردید. به رسوب کاملاً خشک RNA، ۵۰ تا ۱۰۰ میکرولیتر از آب فاقد RNase (آب تیمار شده با DEPC) اضافه شد و به کمک چند بار پر و خالی کردن سمپلر کاملاً حل گردید. برای حل شدن بهتر RNA، به مدت ۱۰ دقیقه در ۶۰ درجه سانتی گراد قرار گرفت. در این حال RNA استخراج شده مورد بررسی کمی و کیفی قرار گرفت (Cat no. RY66050).

روش ۳: استفاده از محلول تجاری RNX-Plus با استفاده از دستگاه HyBAID ribolyser و لوله حاوی دانه‌های شیشه و سرامیکی (تلفیقی از دو روش ۱ و ۲).

به لوله ریبولایزر حاوی دانه‌ها، 1 ml از RNX-Plus، $500 \mu l$ و $200 \mu l$ کلروفرم افزوده شد و به مدت ۱۰ دقیقه روی یخ قرار داده شد. سپس $200 \mu l$ از سوسپانسیون سلول‌ها در PBS به لوله ریبولایزر افزوده شد. لوله ریبولایزر مطابق روش ۲ در دستگاه HyBAID ribolyser به مدت ۳۰ ثانیه با ۶ درجه قرار داده شد. این روش نیز علاوه بر افزایش دما کمک می‌کند که فنل اسیدی داغ موجود در محلول RNX-Plus به عنوان یک روش موثر شناخته شده در جداسازی RNA استفاده گردد. سپس لوله به مدت ۱ الی ۲ دقیقه روی یخ قرار گرفت تا دمای آن به دمای اتاق برسد.

محلول به میکروتیوب فاقد RNase انتقال داده شد و به مدت ۱۵ دقیقه در $10000 \times g$ در ۴ درجه سانتی گراد سانتریفوژ گردید تا فازها جدا گردند. فاز رویی بدون برخورد با فاز میانی خارج و به میکروتیوب جدید انتقال داده شد. پس از افزودن $300 \mu l$ کلروفرم به محلول فوق به مدت ۱۰ ثانیه ورتکس شد و سپس ۲ دقیقه با سرعت بالا ($12000 \times g$) در ۴ درجه سانتی گراد سانتریفوژ شد. تا دوباره فازها از یکدیگر جدا گردند و فاز رویی به میکروتیوب جدید انتقال یافت. هم حجم محلول فوق ایزوپروپانل افزوده شد و پس از ۱ الی ۲ دقیقه به مدت ۵ دقیقه در $12000 \times g$ در ۴ درجه سانتی گراد سانتریفوژ شد تا

بالایی در تشکیل بیوفیلم در سه تکرار مورد آزمایش قرار گرفتند. مقایسه میانگین نسبت جذب نوری در ۲۶۰/۲۸۰ نانومتر حاصل از هر روش با استفاده از نرم افزار excel و برآورد فاصله اطمینان توافقی از خطای استاندارد انجام شد.

یافته‌ها:

میانگین نسبت جذب نوری RNAهای استخراج شده با روش ۳ در طول موج ۲۸۰/۲۶۰ نانومتر در نمودار ۱ نشان داده شده است. بین روش‌های ۲ و ۳ تفاوت معنی‌دار مشاهده نشد ($P > 0.05$). نتایج این دو روش با روش ۱ دارای تفاوت معنی‌دار بودند ($P < 0.05$). در شکل ۱ تصویر RNA استخراج شده به روش‌های ۲ و ۳ ارائه شده است که از کیفیت مناسبی برخوردار می‌باشند.

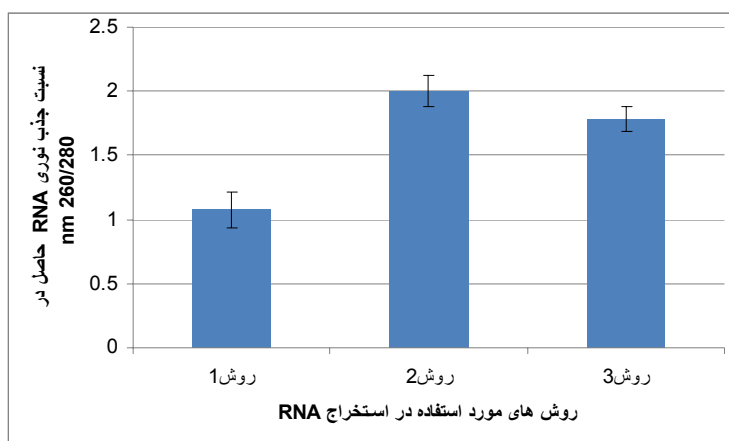
RNA رسوب نماید. RNA رسوب نموده با ۵۰۰ μ l از محلول اتانول ۱٪ شستشو داده شد. الکل به وسیله سمپلر خارج و رسوب خشک گردید. به رسوب کاملاً خشک RNA، ۵۰ تا ۱۰۰ میکرولیتر از آب فاقد RNase اضافه شد و با چند بار پر و خالی نمودن سمپلر حل گردید. در این حال RNA استخراج شده مورد بررسی کمی و کیفی قرار گرفت.

بررسی خلوص و تمامیت RNA:

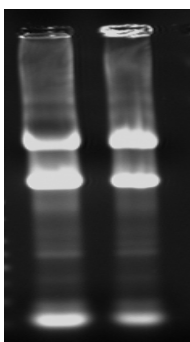
کمیت RNA استخراج شده با کمک دستگاه بیوفوتومتر اپندورف در طول موج ۲۶۰/۲۸۰ و کیفیت آن با دستگاه الکتروفورز و مشاهده RNA استخراج شده بر ژل با کمک دستگاه ژل داکيومتیشن مورد ارزیابی قرار گرفت (۹).

آنالیز آماری:

در این آزمایش سوویه استاندارد/استریتوکوکوس موتانس ATCC35668 و سوویه جداسازی شده از پلاک دندان با قدرت

نمودار ۱: میانگین نسبت جذب نوری حاصل از RNAهای استخراج شده از سوویه‌های استریتوکوکوس موتانس در روش مورد استفاده

شکل ۱: RNA استخراج شده به روش‌های HyBAID ribolyser و HyBAID ribolyser با محلول تجاری RNX-Plus

بحث:

در این مطالعه ۳ روش استخراج RNA از سلول‌های بیوفیلم بررسی شدند. روش اول (روش معمول) برای سلول‌های پلانکتونیک استفاده می‌شود، روش دوم مطابق دستورالعمل کیت HYBAID ribolyser استفاده شد، و در روش سوم از تلفیق دو روش، یعنی به جای کیت، از محلول تجاری، ارزان و در دسترس RNX-Plus استفاده شد.

روش‌های معمول و موجود مورد استفاده برای استخراج RNA (مثل روش ۱) برای سلول‌های پلانکتونیک یا سلول‌های موجود در بافت‌ها و غیره طراحی شده‌اند. در حالی که استخراج RNA از سلول‌های بیوفیلم به کمک این روش‌ها نتایج خوب و قابل قبولی ندارد. زیرا تولید پلی ساکاریدهای خارج سلولی محلول و غیر محلولی که در تشکیل بیوفیلم مخصوصاً بیوفیلم استرپتوکوکوس موتانس، بر سطح دندان و نهایتاً ایجاد پوسیدگی دندان و سایر بیماری‌های پرپودنتال دخالت دارند، با فرایندهای استخراج RNA تداخل عمل دارند. از طرفی حضور مقادیر کم RNA استخراج شده همراه با مقدار زیاد مواد آلاینده از جمله همان پلی ساکاریدها در کیفیت روش‌های مولکولی مثل سنتز RT PCR – cDNA و هیبریدیزاسیون در نورترن بلاتینگ (۱۰) تاثیر می‌گذارد. لذا حذف این پلی ساکاریدها در مراحل استخراج RNA امری ضروری به نظر می‌رسد.

روش ۲ (کیت تجاری) در مقایسه با دو روش دیگر از قابلیت بالاتری برخوردار است. روش ۳ نیز کاملاً قابل قبول است. چون در این روش از مواد ارزان‌تر و قابل دسترس‌تر استفاده می‌شود از نظر اقتصادی نیز به صرفه‌تر می‌باشد.

تام و همکاران در سال ۲۰۰۶ برای حداکثر لیز سلول‌های بیوفیلم استرپتوکوکوس موتانس به منظور استخراج RNA از گلوله‌های

فهرست مراجع:

شیشه‌ای و دستگاهی به نام Bio Fast Prep Cell Disrupter (Savant Instruments, Inc., NY, USA) 101; استفاده نمودند و RNA با کیفیت مناسب به دست آوردند (۷).

کوری و همکار نیز در سال ۲۰۰۷ در تحقیق مشابهی به این نکته اشاره نمودند که برای حداکثر لیز سلول‌های بیوفیلم استرپتوکوکوس موتانس می‌توان از سونیکاسیون و افزودن دانه‌ها همراه با شستشوی مکرر استفاده نمود. استفاده از این روش‌ها باعث استخراج RNA با کمیت و کیفیت بهتری از روش‌های معمول موجود می‌گردد (۶).

در مطالعه حاضر نیز مشابه مطالعه کوری و همکاران، استفاده از دستگاه ریبولایزر به جای سونیکاتور باعث حصول محلول یکنواخت از سلول‌های پراکنده شده بیوفیلم و پلی ساکاریدهای پخش شده در محلول گردید. با شستشو در مراحل بعدی میزان پلی ساکاریدهای حذف شده بیشتر شد و استخراج RNA بهتر صورت گرفت. نتایج این دو روش (HyBAID ribolyser و HyBAID ribolyser با محلول تجاری RNX-Plus) با روش معمول تفاوت معنی‌دار دارند. بنابراین، بر اساس نتایج مطالعه حاضر می‌توان با استفاده از روش‌های ۲ و ۳ به RNA سلول‌های بیوفیلم استرپتوکوکوس موتانس با کمیت و کیفیت مناسب دست یافت.

نتیجه‌گیری:

روش سوم یعنی استفاده از دستگاه و محلول تجاری RNX plus به دلیل حصول RNA با کمیت و کیفیت مناسب از سلول‌های بیوفیلم استرپتوکوکوس موتانس همچنین به دلیل استفاده از محلول‌های ارزان‌تر و قابل دسترس مناسب‌تر است.

- Rosen R., Bachrach G., Bronshteyn M., Gedalia I., Steinberg D. The role of fructans on dental biofilm formation by *Streptococcus sobrinus*, *Streptococcus mutans*, *Streptococcus gordonii* and *Actinomyces viscosus*. *FEMS Microbiol Lett.* 2005; **195**(2): 205–210.
- Goodman S. D., Qian G. Characterization of the *gtfB* and *gtfC* Promoters from *Streptococcus mutans* GS-5. *Plasmid* 2000; **43**: 85–98.

- Loesche W. J. Role of *Streptococcus mutans* in human dental decay. *Microbiol Rev.* 1986; **50**: 353–380.
- Welin J. Protein expression by *Streptococcus mutans* during initial stage of biofilm formation. *Appl Environ Microbiol.* 2004; **70** (6): 3736–41.
- Hunt M. Real time PCR. *Microbiology and Immunology online.* University of South Carolina School of Medicine. 2006; <http://>

- pathmicro. med.SC. edu/ PCR/ real time – home. Htm. Accessed date
6. Cury J.A., Koo, H.. Extraction and purification of total RNA from *Streptococcus mutans* biofilms. *Anal Biochem.* 2007; **365**: 208-214.
 7. Tam A., Shemesh, M., Wormser, U., Sintove, A., Steinberg, D. Effect of different iodine formulation on the expression and activity of *S.mutans* glucosyltransferase & fructosyl-transferase in biofilm & planktonic environment. *J Antimicrob Chemother.* 2006; **57**:865-71.
 8. Puissant C. and L. Houdebine. An improvement of the single method of RNA isolation by acid Guanidinium Thiocyanate Phenol chloroform Extraction. *Bio Techniques.* 1991; **8**:148-149.
 9. Sambrooke J., Fritsch EF., Manitis T. Molecular cloning: a laboratory manual, 3rd ed. 2000. Cold Spring Harbor laboratory press. Cold spring Harbor, N.Y. Chapter 7. PP:1-77
 10. Wanqian L., Bochu W., Chuanren D., Biao L., A method for isolating functional RNA from callus of *Dendrobium candidum* contented rich polysaccharides, *Colloids Surf. B Biointerfaces* 2005; **42**: 259–262.